

BERNARD FRANCO, LUC COURTOIS & PIERRE TILLY (dir.)

La Mémoire de la Grande Grève de l'hiver 1960-61 en Belgique – (Mémoires de la Classe des Lettres, Collection in-8, 3e série, vol. 52)

Bruxelles, Le Cri, 2011, 341 p.

Iets meer dan vijftig jaar geleden (december 1960-januari 1961) legden socialistische militanten en vakbondsleden enkele weken het werk neer als protest tegen Gaston Eyskens' zgn Eenheidswet, een reeks hervormingen en besparingen om de staatsfinanciën te saneren.

Deze staking is betrekkelijk goed onderzocht. Onmiddellijk na het evenement publiceerden sociologen erover en in *Les Temps Modernes* wijdde onder meer André Gorz er een bijdrage aan. In 1978 publiceerde historicus Alain Meynen een artikel waarin de staking gekaderd werd in de ontwikkeling van het Belgische kapitalisme. In 1990 wijdde Jacques Yerna (zelf een actor) samen met de historicus van de arbeidersbeweging Jean Neuville een boek aan de 'staking van de eeuw'. De algemene contouren van het conflict zijn dus goed gekend, evenals de chronologie en de eventuele geschiedenis ervan. De staking verwierf heel snel een sterk symbolisch karakter : het Waalse federalisme was volwassen geworden. De Waalse syndicale leider André Renard stelde de staking in het teken van de strijd voor economische structuurhervormingen die alleen in Wallonië konden worden afgedwongen, waarvoor het federalisme noodzakelijk was. Dit boek, de acta van een colloquium georganiseerd aan de UCL naar aanleiding van de vijftigste verjaardag van het conflict, past overwegend in deze communautair-identitaire lectuur van de staking. Voor de meeste auteurs was deze staking in de eerste plaats een Waalse zaak.

De titel van het boek kan de lezer op het verkeerde been zetten. Het gaat het niet enkel om de herinnering, maar ook het evenement zelf. De actoren en de gevolgen op korte en middellange termijn komen aan bod naast de herinnering en enkele getuigenissen van actoren. Dit geeft al aan dat het een heterogeen werk is, dat resulteerde uit een *call for papers*. De verschillende bijdragen aan bod laten komen zou ons te ver leiden. Het volstaat aan te geven dat het boek een multidisciplinair karakter heeft (naast historici hebben er ook sociale wetenschappers aan meegewerkt) en dat de auteurs uiteenlopende benaderingen gevolgd hebben. Hoewel de auteurs overwegend Franstaligen zijn (met inbegrip van Franse onderzoekers) hebben er ook Nederlandstalige historici aan meegewerkt.

De waarde van een dergelijk boek kan op basis van vier criteria worden beoordeeld : werden nieuwe bronnen gebruikt, worden nog niet bestudeerde thema's aangeraakt, is er sprake van vernieuwende methodes of wordt door een andere lectuur een geheel nieuwe visie op het onderwerp geboden?

Het antwoord op deze vragen verschilt sterk van bijdrage tot bijdrage. Een aantal artikelen brengt weinig nieuws of bouwt niet verder op de bestaande literatuur. Verscheidene auteurs maar niet alle, gebruiken bronnenmateriaal waar anderen nog geen toegang toe hadden zoals archiefmateriaal van de socialistische vakbond of van sleutelfiguren. Ook worden nieuwe types bronnen gebruikt, in het bijzonder audio-visuele (beelden van nieuwsuitzendingen van de RTB(F)). Meerdere auteurs bestuderen nieuwe specifieke thema's die ofwel betrekking hebben op groepen die geheel buiten de klassieke arbeidersbeweging

stonden, maar er wel affiniteit mee hadden of meenden te hebben (ULB studenten) of marginale groepen binnen de arbeidersbeweging (radicale christenen en priester-arbeiders rond het blad *Le Travailleur*).

Een combinatie van de verschillende boven geciteerde criteria vinden we in de bijdrage van Samia Beziou, die de staking van onderop bekijkt aan de hand van het voorbeeld van La Louvière op basis van uiteenlopende bronnen. Er was een stakingscomité actief, maar dat was zo toont de auteur aan, in feite in grote mate in handen van de leiders van de vakcentrales. Deze bijdrage leidt door haar uitzonderlijk karakter tot een eerste algemene bedenking bij deze bundel : aan de individuele stakers en hun motieven wordt niet zo heel veel aandacht besteed. Te veel wordt bekend en voor de hand liggend verondersteld. Zo wordt slechts zelden aangegeven welke specifieke bepalingen uit de Eenheidswet bepaalde werknemersgroepen konden mobiliseren, hoewel dat onontbeerlijk is voor een goed begrip van de acties en de reden(en) waarom groepen zoals ambtenaren massaal en vaak voor het eerst aan de actie deelnamen.

Het overgrote deel van de bijdragen in dit boek bekijkt het conflict vanuit het perspectief van de stakers of hun organisaties. Dat is jammer omdat een staking relationeel is : niet alleen de stakers zijn erbij betrokken, maar ook de werkgevers en de staat. Waar het gaat zoals in dit geval om een zogenaamde politieke staking komen daar nog de politieke partijen en de andere sociale groepen bij. Dit perspectief is veel minder ontwikkeld : alleen Peter Heyrman en Godfried Kwanten van het KADOC gaan expliciet in op respectievelijk de (katholieke) middenstand en de CVP. De bijdrage van Peter Heyrman toont het nut aan van een

dergelijke perspectiefwissel. De katholieke middenstand, hoewel eerder indirect door de actie betroffen (zo klaagde hun leider onder meer over het mislukken van de solden...) en niet direct getroffen door de Eenheidswet (aan hun sociaal statuut werd bijvoorbeeld niet geraakt) had alles welbeschouwd een lucide visie op bepaalde aspecten van de staking. Ze werd gezien als een achterhoedegevecht in de zin dat de grote industriële onderneming niet langer de economische vooruitgang incarneerde, maar dat de toekomst aan de KMO's was en dat bovendien in termen van tewerkstelling de tertiaire sector, waar veel zelfstandigen actief waren, sneller groeide dan de werkgelegenheid in de industrie, die in Wallonië de toon aangaf. Daarbij maakt Peter Heyrman wel de kanttekening dat de groei van het midden- en kleinbedrijf sectoraal ongelijk gespreid was en de economische mutaties (ontstaan van de consumptiemaatschappij) bij de middenstand winnaars en verliezers telde. Algemeen echter groeide de middenstand en haar organisaties in belang. De middenstand kreeg een eigen sociale programmatie en een centrum voor economische expansie specifiek toegesneden op de KMO's. Godfried Kwanten van zijn kant wijst op het grote belang van de expansiewetgeving om de opstelling van de Vlaamse CVP-ers te verklaren : daar verwachtten ze veel van voor de economische modernisering van Vlaanderen en leidde tot een soepeler opstelling tegenover de Eenheidswet, hoewel die een deel van de eigen achterban trof.

Over het patronaat is geen bijdrage opgenomen, hoewel het interessant zou zijn te weten hoe daar werd gereageerd en welke visie(s) er bestonden op de kwestie van de sociaaleconomische regulering en de toekomst van het sociaal overleg, dat

paradoxaal genoeg pas na de grote staking zijn hoogdagen beleefde. In een aantal bijdragen wordt wel gewezen op de wetten op de ordehandhaving, die in het kielzog van de staking aan het parlement werden voorgelegd en beantwoordden aan de verwachtingen van werkgevers en middenstand, waarvan de nieuwe PVV zich als woordvoerder opstelde. Ook hier zou de reflectie kunnen uitgebreid worden tot de wet op de paritaire comités en CAO's die eveneens een uitloper was van de staking van 60-61 maar niet decisief brak met het regime van het 'recht om te staken' dat in België bestond sinds 1921 en door het Hof van Cassatie in 1981 nog eens bevestigd werd. Pierre Tilly raakt weliswaar een aantal van deze aspecten aan in zijn bijdrage over de sociale partners, maar put het onderwerp niet uit. Een breder perspectief is mogelijk, waarbij de vraag wordt gesteld naar de nieuwe verwachtingen van de politieke rechterzijde ten aanzien van de taken en de functies van de staat. Ook de gerechtelijke repressie van de stakers zou in dat verband een interessant thema zijn.

De beperkte aandacht voor de ondernemerszijde komt tot uiting in de bijdrage van Vincent Vagman over het Waals regionalisme. De relatieve neergang van de traditionele Belgische financiële en economische elite, toch een essentieel contextgegeven krijgt er niet de aandacht die het verdient. Een algemene bemerking bij het boek is dat te weinig wordt ingegaan op de specificiteit van het archaische karakter van het Belgische kapitalisme. Daardoor wordt de blik op André Renard enigszins vertroebeld. Zijn radicalisme moet genuanceerd worden. Het programma van economische structuurhervormingen dat hij verdedigde stond niet zo ver af van wat in Frankrijk kort na de Bevrijding al

werd ingevoerd : nationalisaties en planning met het oog op de modernisering van de economie met een sterke rol voor de staat. In een ruimer perspectief bekeken was Renards hervormingsprogramma niet uitgesproken radicaal, maar wekte wel die indruk omdat in België lang aan de traditionele liberale recepten was vastgehouden en openbaar economisch initiatief veel minder was doorgedrongen dan in andere landen (cfr het Nederlandse Centraal Planbureau opgericht in 1945 onder leiding van Jan Tinbergen; de Britse naoorlogse nationalisaties en de Nationale Gezondheidsdienst). Renard was zich heel goed en sneller dan de klassieke syndicale leiders zoals Louis Major bewust van de structurele zwakheden van de Belgische economie, die slecht gewapend was om de overgang te maken naar een fordistisch groeiemodel. Dit verklaart overigens, zoals Alain Meynen al eerder heeft aangetoond waarom hij bondgenoten vond bij socialistische technocraten en intellectuele middengroepen. Dit aspect wordt in dit boek wat naar de achtergrond verdrongen, Renard wordt te veel gezien als de radicale (mythische) leider. Soms leidt dit tot een soort "good guy - bad guy" verhaal zoals in de (in andere opzichten overigens interessante) bijdrage over de wetten op de ordehandhaving waar een tweestrijd Major-Renard wordt opgevoerd, zonder verder te kijken naar de verhoudingen binnen en tussen de blokken (de centrales) die ze representeerden. Dit zou nochtans mogelijk zijn geweest op basis van tijdens de laatste twintig jaar vrijgekomen vakbondsarchieven.

Ook over bepaalde politieke aspecten had meer kunnen worden uitgeweid. Een eerste is de (kortstondige) en beperkte electorale groei

van Franstalig extreem – rechts na de staking. Een andere is het bijna geheel afwezig zijn van de institutioneel – economische gevolgen op lange termijn van het conflict. Na 1970 eerst bescheiden en na 1980 meer uitgesproken kwamen in de schoot van het Waalse gewest economische instituties tot stand die een specifiek economisch beleid gestalte konden geven. De impact daarvan is in geen van de bijdragen een centraal punt, terwijl economische autonomie toch de hoofdeis werd van de Renardisten tijdens de staking.

Een deel van de lacunes is de samenstellers niet aan te rekenen aangezien ze afhankelijk van het aanbod aan onderzoek. Sociale conflicten, sociaal overleg en economie genieten de jongste jaren veel minder belangstelling. In dat opzicht is dit boek dan ook een welkom initiatief.

Dirk Luyten

